

ΜΝΗΜΗ

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΤΣΗΣ

Ο Πέτρος υπήρξε από τους παλαιότερους συνεργάτες του Κέντρου Ερεύνης της Ιστορίας του Νεωτέρου Ελληνισμού. Βρέθηκε εκεί μετά τις σπουδές του στη Φιλοσοφική Σχολή, όταν διευθυντής ήταν ο Γ. Κόλιας και το Κέντρο στεγαζόταν στην οδό Πανεπιστημίου. Δουλειά του τότε ήταν η αποδελτίωση υλικού που κυρίως αναφερόταν στη Μακεδονία. Όταν η διεύθυνση πέρασε στα χέρια του Ε. Πρεβελάκη, ο Πέτρος ανέλαβε τη βιβλιογράφιση των δημοσιευμάτων που διέθετε η βιβλιοθήκη του Κέντρου, αλλά και γενικότερα των δημοσιευμάτων που αναφέρονταν στην ιστορία του νεότερου ελληνισμού. Η βιβλιογράφιση στηρίχθηκε σε έναν ιδιαίτερο, αναλυτικό Κανονισμό που συνέταξε ο Πρεβελάκης και που προέβλεπε πολλαπλές αποδελτιώσεις του κάθε έργου, ονοματολογικές, χρονολογικές και κυρίως πραγματολογικές (πράγμα που αποτελούσε και την καινοτομία του προγράμματος). Βάση της βιβλιογράφισης ήταν όχι μόνο τα τυπικά αλλά τα ουσιαστικά στοιχεία του δημοσιεύματος, όπως αυτά προέκυπταν μετά από εξέταση των περιεχομένων του. Πέρα από το φιλόδοξο σχέδιο της συγκρότησης μιας γενικής βιβλιογραφίας της περιόδου, το όλο εγχείρημα απέβλεπε να διευκολύνει κατά το δυνατόν τους ερευνητές, σε μια εποχή χωρίς υπολογιστές, να βρουν το δρόμο τους σε έναν λίγο πολύ αχαρτογράφητο χώρο.

Για τον Πέτρο η βιβλιογραφία έγινε σκοπός της ζωής του και ο Κανονισμός, στη σύνταξη του οποίου συμμετέσχε με παρατηρήσεις του, δεύτερη φύση του. Αφιερώθηκε στο έργο αυτό, παρά τις ταλαιπωρίες της υγείας του, και εξελίχθηκε ο ίδιος με την εκπληκτική μνήμη που διέθετε σε μια τράπεζα πληροφοριών, στην οποία όλοι καταφεύγαμε για να ρωτήσουμε πού είχε δημοσιευθεί κάποιο άρθρο του οποίου είχαμε λησμονήσει συγγραφέα και τίτλο και θυμόμαστε μόνο μια λεπτομέρεια, ή τί είχε γραφεί σχετικά με το όποιο θέμα μάς ενδιέφερε. Εκείνος θα μάς παρέπεμπε π.χ. σε κάποιον τόμο του Δελτίου της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας του 1889, με τη μεγαλύτερη φυσικότητα.

Με την ίδια αμεσότητα έλυνε ο Πέτρος και κάθε απορία μας γλωσσική. Γιατί, εκτός από «Πάπας της βιβλιογραφίας», όπως τον λέγαμε, ήταν παράλληλα και Πάπας των ελληνικών. Σε αυτόν στρεφόμαστε για να ρωτήσουμε

πώς γράφεται η ευκτική του τάδε ρήματος, πόσα λ θέλει το τάδε ρήμα στον τάδε τύπο, πού οξεία και πού περισπωμένη αν είχαμε να κάνουμε με δίχρονα κ.ο.κ.

Όλοι οι συνεργάτες του Κέντρου μαθήτευσαν κοντά στον Πέτρο για μεγάλο διάστημα. Η θητεία αυτή ήταν μια γραμμή του Κέντρου, προκειμένου να βοηθηθεί το έργο της βιβλιογράφησης και να εξοικειωθεί το προσωπικό με τις πηγές και με το σύστημα ταξινόμησης. Έτσι, περάσαμε ώρες ολόκληρες με τον Πέτρο δάσκαλο. Τα πάντα άρχιζαν και τελείωναν με τον Κανονισμό και αλλοίμονό μας αν παραστρατούσαμε. Το μεικτό αλφάβητο, η αντιστροφή των κυρίων ονομάτων (π.χ. Μπρίτεν Γκρίτεν του λέγαμε για να τον πειράξουμε για τη Μ. Βρετανία), η θέση της δασείας στο Η, τα διαρθρωμένα λήμματα, η έρευνα για τα τυπικά αλλά και τα ιστορικά στοιχεία του κάθε βιβλίου, το πού θα βάλουμε κόμμα, παύλα, μπάρα. Όλα έπρεπε να γίνουν απολύτως σωστά. Διότι, εξυπακουόταν ότι ο Κανονισμός ήταν περίπου σαν την Βίβλο στον τομέα της βιβλιογραφίας. Το αθώο, παιδικό πρόσωπο του Πέτρου συννέφιαζε στις αντιρρήσεις και πόσο μάλλον στις αυθάδειες και το ιδιαίτερο χιούμορ του τον εγκατέλειπε.

Στις ώρες αυτές, πέρα από το «Ελλάς - πολιτική ζωή - πολιτικά κόμματα», μαθαίναμε για τα παρασκήνια των εκλογών παλιών πανεπιστημιακών καθηγητών, ή τους λιβέλλους που είχαν ανταλλάξει, ή την πολιτεία τους επί Μεταξά κατά προτίμηση. Ο Πέτρος ήταν αστείρευτη πηγή πληροφοριών στο θέμα και εμπλούτιζε συστηματικά τις γνώσεις του εντρυφώντας στη σχετική πολεμική φιλολογία και αυτομάτως αποτυπώνοντας την τελευταία της λεπτομέρεια.

Πηγή αστείρευτη πληροφοριών ήταν ο Πέτρος και για την ιστορία της Αριστεράς στην Ελλάδα. Είχε πληρώσει και ο ίδιος τη δραστηριοποίησή του στον χώρο αυτόν. Η συμπαράσταση του Ε. Πρεβελάκη υπήρξε αποφασιστική για προβλήματα που ο ίδιος είχε αντιμετωπίσει στη διαδικασία νομιμοποίησής του στο Κέντρο. Ο «Ριζοσπάστης» και όλα τα αριστερά βιβλία συνόδευσαν τη ζωή του ολόκληρη. Ένα μεγάλο μέρος από τα τελευταία ο Πέτρος το έκαμε δωρεά στο Κέντρο, στα μεγάλα του χρόνια πιά.

Κάποτε οι υπολογιστές ανέλαβαν να κάνουν τη δουλειά που είχε οραματισθεί ο Ε. Πρεβελάκης για τα βιβλία και που υπήρξε το κατ' εξοχήν έργο του Πέτρου και μια άσκηση στην επιστημονική σκέψη και πειθαρχία για εμάς τους υπόλοιπους. Έτσι, τα δελτία του, η ζωή του εντέλει, κατά κάποιο τρόπο, μπήκαν αυτόματα στο περιθώριο. Απέκτησαν ιστορική σημασία, όπως θα έλεγε κανείς. Όμως, όπως όλοι μας καταλάβαμε εκ των υστέρων, αυτός

Ο αργός χρόνος που περνούσε κανείς σκυμμένος στο έντυπο, σε διαλεκτική σχέση μαζί του, άλλοτε μηχανικά κοιτάζοντάς το και άλλοτε προβληματιζόμενος, είχε και αυτός τη σημασία του.

Ο Πέτρος συνέχισε να έρχεται στο Κέντρο και να βιβλιογραφεί, αμισθί, τα βιβλία μέχρι σχεδόν το τέλος. Ήταν ογδόντα, βάδιζε με το μπαστούνι, τον βλέπαμε να κλυδωνίζεται στο δρόμο δεξιά αριστερά, ασταθής, και φοβόμαστε μή σωριαστεί, μην τόν χτυπήσει κανένα αυτοκίνητο. Όμως ήταν εκεί, πιστός, από τις 8 το πρωί ως τις 12 το μεσημέρι, κάθε μέρα, γιατί η βιβλιογραφία στο Κέντρο ήταν η μία πτυχή της ζωής του. Η άλλη πτυχή ήταν η γυναίκα του η Μαρίνα. Όταν έφυγε εκείνη, ο Πέτρος την ακολούθησε χωρίς καθυστέρηση και τόσο αθόρυβα, που οι συνεργάτες του στο Κέντρο πληροφορήθηκαν το θάνατο του πιστού και αγαπητού του μέλους, ενός από τους αφανείς θεράποντες της επιστήμης και της έρευνας, μήνες μετά.

Η ευαισθησία του Πέτρου και ο συναισθηματικός πλούτος που ο ίδιος έκρυβε μέσα του φαίνονται καθαρά στο βιβλίο που εξέδωσε το 2001 για τα Τσαμαντιώτικα Δημοτικά Τραγούδια. Με το πανόραμα αυτό της λαϊκής σοφίας στην αντιμετώπιση των ποικίλων όψεων της ζωής αλλά και του θανάτου, ανέδειξε με τον πιο παραστατικό τρόπο τη γενέτειρά του, τον Τσαμαντά Θεσπρωτίας, που τόσο υπέφερε στα μετακατοχικά Πέτρινα Χρόνια. Τα χρόνια αυτά φαίνεται ότι σφράγισαν κυριολεκτικά και τη μετέπειτα ζωή του Πέτρου. Ο ίδιος είχε αναφέρει στον πρόλογο του παραπάνω βιβλίου του ότι κατέγραψε και τις δικές του αναμνήσεις, εν είδει απομνημονευμάτων, από τη γέννησή του το 1930 έως τη φυγή του από την Ήπειρο το 1948 για να εγκατασταθεί μόνιμα πλέον στον Πειραιά και αργότερα στην Αθήνα. Ευχής έργο θα ήταν οι αναμνήσεις αυτές να γίνουν ευρύτερα γνωστές.

Κάλλια Καλλιατάκη
Χρήστος Λούκος